

ΑΙΓΟ-ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑ
Βασική Παραγωγική Δραστηριότητα
για την αειφόρο ανάπτυξη του αγροτικού χώρου

Φώτιος Βακάκης,
Δρ. Γεωπόνος-Γεωργοοικονομολόγος
Δ/νων Σύμβουλος της Βακάκης και Συνεργάτες ΑΕ
Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη

ΑΘΗΝΑ
Μάιος 2007

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν άρθρο έχει ως υπόβαθρο: (i) την εισήγηση του γράφοντος στην Ημερίδα της 25.09.99, που έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη, στα πλαίσια της ΖΟΟΤΕCΝΙΑ, ΗΕΛΕΧΡΟ «Παγκοσμιοποίηση και Ελληνική Ζωική Παραγωγή», με θέμα «Ο ρόλος της κτηνοτροφίας στην ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη», (ii) τις απόψεις του συνεργάτη της Εταιρίας μας Γεωπόνου-Ζωοτέχνου κυρίου Γεωργίου Γεωργιάδη που αφορούν στις επιπτώσεις που έχουν οι απαιτήσεις των καταναλωτών των προϊόντων της αιγο-προβατοτροφίας, στην οργάνωση και λειτουργία του βασικού αυτού κλάδου της κτηνοτροφίας.

1. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Τεχνικοοικονομικά στοιχεία

Η εκτροφή προβάτων και αιγών ή άλλως μικρών μηρυκαστικών, είναι ο περισσότερο διαδεδομένος κλάδος της ελληνικής κτηνοτροφίας. Ο κλάδος αυτός εντοπίζεται, κυρίως, στον ημιορεινό και ορεινό αγροτικό χώρο. Ο αγροτικός χώρος, ανεξάρτητα από το κριτήριο που χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό του, καλύπτει ποσοστό 96% της έκτασης, 37% του πληθυσμού, 93% της έκτασης της γεωργικής γης, 98% της έκτασης των βοσκοτόπων και των δασών, 82% του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, 91% της έκτασης των καλλιεργειών και σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού των αιγο-προβάτων. Επομένως, εάν η αιγο-προβατοτροφία, παρουσιάζει αυξημένο βαθμό αποτελεσματικότητας στη τεχνική, οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική της λειτουργία και εάν η ανάπτυξή της στηρίζεται σε ολοκληρωμένο σχεδιασμό σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορεί να συμβάλει στην τεχνολογική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Ειδικότερα, η αιγο-προβατοτροφία αποτελεί ένα εκτεταμένο βιολογικό εργοστάσιο μετατροπής γεωργικών προϊόντων και βοσκήσιμης ύλης σε ζωικά προϊόντα. Το εργοστάσιο αυτό αποτελεί βασική υποδομή για κάθε αγροτικό χώρο και πρέπει, με τεχνικά εφικτές και οικονομικά συμφέρουσες μεθόδους και με κοινωνικά αποδεκτές παρεμβάσεις, να καταστεί τεχνικά αποτελεσματικό, οικονομικά βιώσιμο και κοινωνικά ωφέλιμο.

Από τα στοιχεία των **Πινάκων 1 και 2** προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις σχετικά με τη διάρθρωση της αιγο-προβατοτροφίας και την συμβολή της στην κτηνοτροφική παραγωγή:

- (1) Η αιγο-προβατοτροφία, με συνολικό ζωικό πληθυσμό 14.000.000, παράγει το 60% και το 24% της εγχώριας παραγωγής γάλακτος και κρέατος, αντίστοιχα και προσδιορίζει το 59% της Ακαθάριστης Αξίας της κτηνοτροφικής παραγωγής (στοιχεία 2005).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΒΑΣΙΚΑ ΤΕΧΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΑΙΓΟ-ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑΣ

Συγκρινόμενα μεγέθη	1995	2005	Μεταβολή (2005/1995)X100
Ζωικός πληθυσμός:			
- Αίγες	5.525.000	4.821.000	-12,7
- Πρόβατα	8.870.000	9.040.000	+1,9
Σύνολο	14.395.000	13.861.000	-3,7
Αριθμός αιγο-προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων κατά μέγεθος αριθμού ζώων:			
1-9	152.900	113.400	-25,8
10-50	91.200	83.700	-8,2
51-100	27.570	25.900	-6,1
101-200	25.060	24.150	-3,6
201 και άνω	18.320	19.900	+8,6
Σύνολο	315.050	267.050	-15,2
Εγχώρια παραγωγή (τόνοι):			
Γάλα: Αιγών	513.000	443.300	-13,6
Προβάτων	720.500	676.700	-6,1
Σύνολο	1.233.500	1.120.000	-9,2
Κρέας: Αιγών	53.000	39.300	-25,8
Προβάτων	90.400	75.400	-16,6
Σύνολο	143.400	114.700	-20,0
Εισαγωγές κρέατος αιγο-προβάτων: τόνοι	10.800	16.400	+51,9
εκατομ. €	37,8	62,3	+64,8
Αυτάρκεια σε κρέας αιγο-προβάτων (%)	93%	87%	
ΑΑΠ, σε εκατομ.€^(*):			
- Κτηνοτροφία	2.361,2	2.903,5	+23,0
- Αιγο-προβατοτροφία	1.309,6	1.705,4	+30,2
- Συμμετοχή αιγο-προβατοτροφίας (%)	55,6	58,7	+5,6

(*) Πηγή: Eurostat

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΙΓΟ-ΠΡΟΒΑΤΟΤΡΟΦΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΣ (Στοιχεία 2005)

Προϊόντα	Εγχώρια παραγωγή ¹ (χιλ. τόνοι)	Εισαγωγές ²	
		(χιλ. τόνοι)	m €
Κρέας:			
• Χοιρινό	128,7	198,7	332,2
• Ορνίθιο	177,0	59,8	88,1
• Βοδινό	58,8	117,1	388,0
• Αιγο-προβάτων	114,7	16,9	56,6
	479,1	392,5	864,9
Γάλα:			
• Αγελάδων	746,0		
• Αιγο-προβάτων	1.120,0		
	1.866,0	116,1	86,9
Σύνολο (κρέας+γάλα)	2.345,1	508,6	951,8

(1) Πηγή: ΥπΑΑΤ (2) Πηγή: ΕΣΥΕ

- (2) Ο προαναφερόμενος ζωικός πληθυσμός, κατά την περίοδο 1995/2005, μειώθηκε κατά 3,7%. Η μείωση αυτή προσδιορίζεται, αποκλειστικά, **από την μείωση των αιγών κατά 12,7%**, δεδομένου ότι ο πληθυσμός των προβάτων αυξήθηκε κατά 1,9%. Η τάση μείωσης του αριθμού των αιγών συνιστά προσαρμογή στην προσπάθεια ελαχιστοποίησης των οχλήσεων στο περιβάλλον, κυρίως στη θαμνώδη χλωρίδα. Εξάλλου, το θέμα των *“plant-animal interactions”* αποτελεί θέμα επίκαιρων συζητήσεων που διεξάγονται με αντικείμενο τις σχέσεις μεταξύ εκτροφής μικρών μηρυκαστικών και περιβαλλοντικής διαχείρισης. Ο αριθμός των προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων μειώθηκε, κατά την ίδια περίοδο, κατά 15,2% και από 315.050 το 1995 έφτασε τις 267.050 το 2005. **Το μέγεθος των αιγο-προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων παρουσιάζει σαφή αυξητική τάση.** Μεταξύ 1995 και 2005, σημειώθηκε **μείωση** του αριθμού των εκμεταλλεύσεων με μέγεθος 1-9 ζώα κατά 25%, με μέγεθος 10-50 ζώα κατά 8,2%, με μέγεθος 51-100 ζώα κατά 6,1%, με μέγεθος 101-200 ζώα κατά 3,6% και, ενώ, ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων με μέγεθος από 201 ζώα και άνω, αυξήθηκε κατά 8,6%.
- (3) Η συνολική μεταβολή της παραγωγής κρέατος και γάλακτος αιγο-προβάτων, κατά την περίοδο 1995/2005, μειώθηκε, αντίστοιχα, κατά 9,2% και 20%, οι εισαγωγές αιγοπροβείου κρέατος αυξήθηκαν κατά 52% και **η αυτάρκεια της Χώρας σε αιγοπρόβειο κρέας μειώθηκε από 93% το 1995 σε 87% το 2005.** Η παραγωγή φέτας, η οποία είναι Προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης και (πρέπει) παράγεται από γάλα αιγο-προβάτων, εκτιμάται σε 120-150.000 τόνους, από την οποία εξάγονται 25-30.000 τόνοι, όταν **η παγκόσμια κατανάλωση εκτιμάται σε 500.000 τόνους.** Στην Ελλάδα έχουν κατοχυρωθεί ως ΠΟΠ 20 ακόμα είδη τυριών που έχουν ως πρώτη ύλη το γάλα αιγο-προβάτων. Η κατανάλωση τυριών στην Ελλάδα εκτιμάται σε 23 κιλά/κεφαλή, από τα οποία 12 είναι φέτα.
- (4) Ενώ η συνολική μεταβολή της ΑΑΠ της κτηνοτροφίας, κατά την περίοδο 1995/2005, αυξήθηκε κατά 23%, εκείνη της αιγο-προβατοτροφίας αυξήθηκε κατά 30,2% και η συμμετοχή της στην ΑΑΠ της κτηνοτροφίας αυξήθηκε από 55,6% το 1995 σε 58,7% το 2005.

Από τα προαναφερόμενα συνάγεται ότι ο κλάδος παρουσιάζει τάσεις εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης, στα πλαίσια των προσπαθειών προσαρμογής του στα νέα δεδομένα και στις νέες απαιτήσεις για ανταγωνιστικότητα, για πιστοποιημένη ποιότητα προϊόντων, για περιβαλλοντική προσαρμογή και, γενικότερα, για προσαρμογή στις απαιτήσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης και στις προκλήσεις που απορρέουν, κυρίως, από την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ και τη διεύρυνση της ΕΕ με Χώρες που έχουν παράδοση στην παραγωγή

προϊόντων αιγο-προβατοτροφίας. Κύριοι ανταγωνιστές της Ελλάδας στην παραγωγή προϊόντων αιγο-προβατοτροφίας είναι η Βουλγαρία, Ρουμανία, Κύπρος και Ουγγαρία.

Ο κλάδος της αιγο-προβατοτροφίας υποστηρίζει μεγάλο αριθμό μεταποιητικών μονάδων (γαλακτοβιομηχανίες, τυροκομεία, σφαγεία).

Όπως επισημαίνεται και στη μελέτη του γράφοντος που αφορά, γενικότερα, στην Κτηνοτροφία,¹ η αύξηση της παραγωγής της ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας κατά 50% είναι, εφικτός μεσοπρόθεσμος στόχος με ότι αυτό συνεπάγεται σε όρους αύξησης της παραγωγής γάλακτος (παραγωγής εξαγωγίμης φέτας και άλλων προϊόντων ΠΟΠ), υποκατάστασης εισαγωγών αιγοπρόβειου κρέατος και αύξησης της εγχώριας παραγωγής ζωοτροφών.

1.2. Υφιστάμενο καθεστώς ενισχύσεων

Η βασική ενίσχυση των παραγωγών αιγοπροβείου κρέατος, βάσει της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς (ΚΟΑ) που ίσχυε μέχρι και την εμπορική περίοδο 2001, ήταν η **αντιστάθμιση** απώλειας εισοδήματος στη διάρκεια κάθε εμπορικής περιόδου, η οποία, από το 2002 μέχρι και το 2005, ήταν **21 Ευρώ/επιλέξιμο ζώο** για τους παραγωγούς βαριών αρνιών και **16,8 Ευρώ/επιλέξιμο ζώο** για τους παραγωγούς ελαφρών αρνιών, (95% του συνόλου των παραγωγών της Χώρας). Πρόσθετα, στους κτηνοτρόφους των μειονεκτικών περιοχών (85% του συνόλου) εχορηγείτο **πριμοδότηση, 7 Ευρώ/επιλέξιμο ζώο**. Με την ψήφιση του Καν (ΕΚ) 1782/2003 καθιερώθηκε:

Ενιαία Ενίσχυση: Όλες οι ενισχύσεις που ελάμβανε ο αιγο-προβατοτρόφος κατά την περίοδο αναφοράς (2000-2002), ενοποιήθηκαν σε μια Ενιαία Ενίσχυση, η οποία χορηγείται στο δικαιούχο κατ' έτος, από το 2006 μέχρι και το 2013, ασχέτως είδους και ύψους παραγωγής. Ειδικότερα: **(i)** οι αιγο-προβατοτρόφοι που κατείχαν εκτάσεις την περίοδο αναφοράς και συνεπώς τους έχουν υπολογιστεί εκτατικά δικαιώματα, δεν έχουν υποχρέωση να διατηρούν ζώα, παρά μόνο στην περίπτωση που στις εκτάσεις αυτές περιλαμβάνονται και βοσκότοποι. Στην περίπτωση αυτή οι παραγωγοί, πρέπει να διατηρούν ελάχιστη πυκνότητα βόσκησης 0,2 MMZ/εκτάριο (αποφυγή υποβόσκησης) έως 3 MMZ/εκτάριο, (αποφυγή υπερβόσκησης), **(ii)** οι κτηνοτρόφοι, που δεν είχαν εκτάσεις την περίοδο αναφοράς και στους οποίους έχουν υπολογιστεί δικαιώματα με ειδικές προϋποθέσεις (ειδικά δικαιώματα), οφείλουν, πέραν της πολλαπλής συμμόρφωσης, να διατηρούν τουλάχιστον τα μισά ζώα σε σχέση με τα δικαιώματα που τους αναγνωρίστηκαν την περίοδο αναφοράς και τα οποία «γέννησαν» τα νέα δικαιώματα της ενιαίας ενίσχυσης, **(iii)** ειδικά δικαιώματα μπορούν να μετατραπούν σε εκτατικά με την απόκτηση επιλέξιμης έκτασης, αλλά η αντίστροφη μετατροπή δεν είναι δυνατή.

¹ Φ. Βακάκη: Ο ρόλος της Κτηνοτροφίας στην Ολοκληρωμένη Αγροτική Ανάπτυξη, 1999 & 2007.

Πολλαπλή Συμμόρφωση: Για να εισπράττει ο αιγο-προβατοτρόφος την ενιαία ενίσχυση πρέπει να συμμορφώνεται, κατά περίπτωση, προς μια σειρά κοινοτικών οδηγιών που αφορούν στη δημόσια υγεία, την υγεία των φυτών και των ζώων, την καλή διαβίωση των ζώων και την προστασία του περιβάλλοντος και την τήρηση των ΚΟΓΠ, τουλάχιστον για όσους είχαν ενταχθεί σε αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα (για όλους τους άλλους, η ισχύς των ΚΟΓΠ έληξε την 31.12.06).

Διαφοροποίηση και Δημοσιονομική πειθαρχία: Οι ενισχύσεις που καταβάλλονται στο πλαίσιο του νέου καθεστώτος μειώνονται κατά 3% το 2005, 4% το 2006 και 5% από το 2007 έως το 2012. Για ενισχύσεις ύψους μέχρι 5.000€ οι μειώσεις που γίνονται θα επιστρέφονται στους δικαιούχους. Τα ποσά που εξοικονομούνται, λόγω εφαρμογής της διαφοροποίησης, μεταφέρονται στον Πυλώνα II (αγροτική ανάπτυξη).

Ποιοτικό παρακράτημα: Προβλέπεται παρακράτηση ποσοστού 5% που αντιστοιχεί σε 12,5 εκατ. €/έτος περίπου. Το ποσό αυτό θα χορηγείται στους παραγωγούς οι οποίοι παραδίδουν γάλα σε εγκεκριμένες μονάδες μεταποίησης όταν αυτό πληροί όλες τις απαιτήσεις της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας και έχει Ολική Μικροβιακή Χλωρίδα (ΟΜΧ) κάτω από ένα ορισμένο όριο.

Σύστημα Παροχής Συμβούλων: Στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ τα Κ-Μ οφείλουν να δημιουργήσουν σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών σε γεωργούς, επομένως και στους αιγο-προβατοτρόφους, για τον καλύτερο προγραμματισμό, οργάνωση και διαχείριση της εκμετάλλευσής τους. Προτεραιότητα δίδεται σε όσες εκμεταλλεύσεις λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις άνω των 15.000 €/έτος.

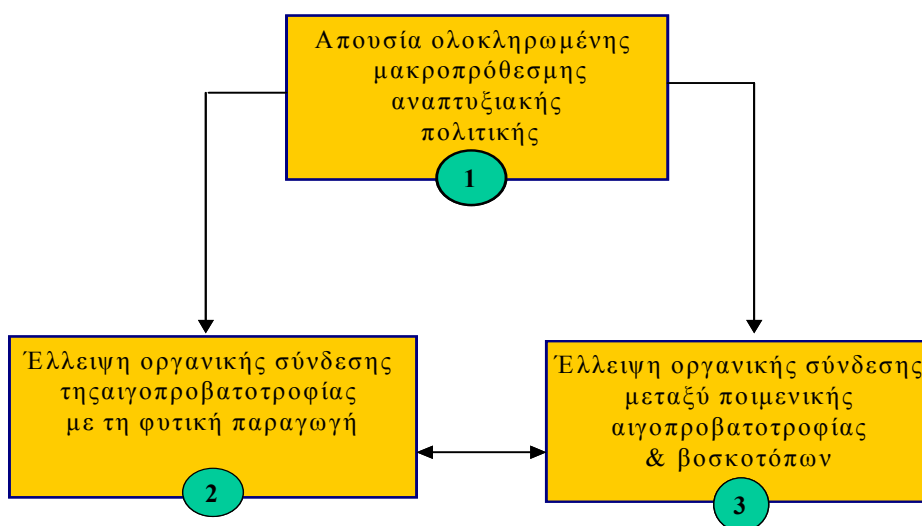
Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ): Προβλέπεται η θέσπιση και λειτουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου, το οποίο περιλαμβάνει ηλεκτρονική βάση δεδομένων, σύστημα αναγνώρισης αγροτεμαχίων, σύστημα προσδιορισμού και καταγραφής δικαιωμάτων ενίσχυσης κλπ., με στόχο την καλύτερη εφαρμογή και τον έλεγχο του καθεστώτος της Ενιαίας Ενίσχυσης.

1.3. Δυνατότητες ανάπτυξης της αιγο-προβατοτροφίας

Στα επόμενα χρόνια, αναμένεται να διαμορφωθούν δύο κύριοι τύποι αιγο-προβατοτροφικών εκτροφών στη Χώρα: (i) ο **παραδοσιακός τύπος**, που θα παραμείνει στις ορεινές – μειονεκτικές περιοχές, με τάση μείωσης του αριθμού των εκμεταλλεύσεων, διατήρησης του ζωικού πληθυσμού στα ίδια περίπου επίπεδα και σημαντικής ποσοτική αύξησης και ποιοτικής βελτίωσης των κτηνοτροφικών προϊόντων. Λόγω αυστηροποίησης της νομοθεσίας περί ποιότητας των τροφίμων και εφαρμογής του ποιοτικού παρακρατήματος, αναμένεται προσπάθεια εκσυγχρονισμού των μονάδων των περιοχών αυτών **με τη δημιουργία ΟΧΣ, που θα λειτουργήσουν ως υποδοχείς βασικών υποδομών**

υποστήριξης και ως χώροι κατασκευής σύγχρονων ποιμνιοστασίων και (ii), ο εντατικός τύπος, που σήμερα καλύπτει μικρό ποσοστό του δυναμικού του κλάδου και αναμένεται να αναπτυχθεί περαιτέρω στις πεδινές κυρίως περιοχές.

Μέχρι τώρα δεν έχει γίνει σημαντική και συστηματική προσπάθεια για τη διερεύνηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας στην παραγωγή προϊόντων αιγο-προβατοτροφίας και για την διασφάλιση, σε μακροχρόνια βάση, των βασικών προϋποθέσεων για την αξιοποίησή του. Η αιγο-προβατοτροφία στηρίζεται σε αναποτελεσματικές συναρτήσεις παραγωγής και βρίσκεται τεχνολογικά απαξιωμένη. Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει συνοψίζονται σε 3, είναι αλληλεξαρτώμενα και διατυπώνονται ως ακολούθως:.

1.4. Οι βασικές παράμετροι που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ανάπτυξη της αιγο-προβατοτροφίας²

² Από την ειδική έκδοση της Green Box για την αιγο-προβατοτροφία προκύπτει ότι εκδηλώνονται ουσιαστικές πρωτοβουλίες με βάση, κυρίως: (i) το ενδιαφέρον του καταναλωτή για ασφαλή και ποιοτικά προϊόντα που έφερε σε καλύτερη θέση την εγχώρια παραγωγή προϊόντων ζωικής προέλευσης καθώς και η παραδοσιακή μορφή των εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας αποτελούσε και αποτελεί εγγύηση για την ποιότητα, (ii) τη κατοχύρωση της ελληνικότητας της φέτας, γεγονός το οποίο δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί δεόντως, μπορεί όμως ν' αποτελέσει «πολιορκητικό κριό» για την είσοδο των αγροτικών προϊόντων της Ελλάδας σε νέες και πολύ σημαντικές αγορές, (iii) η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, που αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη στήριξη επενδύσεων που συνδέονται με την παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων είτε βιολογικής παραγωγής είτε ολοκληρωμένης διαχείρισης, είναι ΠΟΠ, ΠΓΕ.

Στα πλαίσια των προαναφερομένων πρωτοβουλιών, ο αιγο-προβατοτρόφος, κυρίως ο νέος, που αποφασίζει να ασχοληθεί επαγγελματικά με την αιγο-προβατοτροφία, πρέπει να έχει υπόψη του ότι: (i) τα πράγματα αλλάζουν και μάλιστα σε θετική κατεύθυνση, αφού οι αιγο-προβατοτροφικές εκμεταλλεύσεις οικοδομούνται σε επιχειρηματική μορφή και το επάγγελμα του αιγο-προβατοτρόφου αναβαθμίζεται στη σύγχρονη κοινωνία, (ii) η αιγο-προβατοτροφία χρειάζεται αφοσίωση. Ο κτηνοτρόφος φροντίζει και διαχειρίζεται ζώα, δηλαδή ψυχές, επομένως τα βήματα πρέπει να είναι προσεκτικά και μελετημένα, (iii) χρειάζονται προσεκτικές επιλογές σε ότι αφορά στις εγκαταστάσεις, στο γενετικό δυναμικό των ζώων και

Η χωροθέτηση, οργάνωση και λειτουργία σύγχρονων αιγο-προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων προσαρμοσμένων στις νέες τάσεις αγοράς και στις οικονομικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές απαιτήσεις προϋποθέτει την αριστοποίηση των τιμών, των παραμέτρων που προσδιορίζουν αυτές τις απαιτήσεις:

Απαιτήσεις της αγοράς: Η βασική απαίτηση της αγοράς είναι *«χαμηλού κόστους και καλής ποιότητας γάλα και κρέας»*. Το *πρώτο «ποιοτικό» ζητούμενο* είναι η υγιεινή των προϊόντων, που συσχετίζεται με τις ζωοτροφές, την εκτροφή των ζώων, τη μεταφορά και τη σφαγή τους και τη διαχείριση των προϊόντων από την παραγωγή τους μέχρι τον καταναλωτή. Το *δεύτερο «ποιοτικό» ζητούμενο* είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προϊόντων, που έχουν σχέση με την εμφάνιση, τη γεύση, τη σύσταση, το άρωμα κ.ο.κ., θέμα ιδιαίτερα πολύπλοκο και συχνά υποκειμενικό. Η σταθερότητα των χαρακτηριστικών ποιότητας των προϊόντων είναι στρατηγικής σημασίας, όπως, επίσης είναι και η ικανοποίηση της απαίτησης των καταναλωτών για εγγυημένη σήμανση του προϊόντος και επιβεβαίωση της ορθής λειτουργίας των μηχανισμών πιστοποίησης και ελέγχων (προϊόντα βιολογικά, ολοκληρωμένης διαχείρισης, ΠΟΠ, ΠΓΕ, κ.ο.κ.). Το *τρίτο ζητούμενο*, το κόστος του προϊόντος και η προσφερόμενη τιμή, είναι, επίσης, στρατηγικής σημασίας παράμετροι διότι συνδέονται άμεσα με τα εισοδήματα των κτηνοτρόφων και την αγοραστική ικανότητα των καταναλωτών.

Απαιτήσεις που αφορούν στις συνθήκες εκτροφής και ευζωίας (welfare) των ζώων: Οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) ορίζουν κανόνες διαβίωσης των ζώων και προδιαγραφές ελάχιστης αναλογούσας έκτασης για την κίνησή τους και τη διατροφή τους στο βοσκότοπο. Η ενημέρωση, όσων θα εξακολουθούν να ασχολούνται με τον κλάδο, πάνω στους κανόνες ευζωίας και, κυρίως, η εφαρμογή τους στις εκτροφές, αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Από τους κανόνες αυτούς διαφαίνεται ότι πρέπει να αποφεύγεται ο σχεδιασμός υπερεντατικών συστημάτων εκτροφής και, σε τελευταία ανάλυση, αναζητείται, κατά περίπτωση, η χρυσή τομή μεταξύ των κερδοσκοπικών προθέσεων του εκτροφέα και των κανόνων ευζωίας (welfare) των ζώων.

Καθοριστικής σημασίας παράμετρος, που αφορά στο βαθμό έντασης της εκμετάλλευσης των ζώων, αποτελεί η επιλογή του γενετικού υλικού. Η Χώρα διαθέτει σημαντική εμπειρία και μπορεί να διασφαλίσει, προσαρμοσμένο ελληνικό γενετικό υλικό, τόσο για τον «ορεινό-παραδοσιακό» εκτατικό τύπο εκτροφής όσο και για τον «πεδινό-εντατικό», αντίστοιχα. Όπως τονίζεται και σε πρόσφατο άρθρο της αρμόδιας υπηρεσίας του ΥπΑΑΤ, για την κατάσταση και το μέλλον της αιγο-προβατοτροφίας στην Ελλάδα³ *«ο πεδινός –*

στον εξοπλισμό που έχει άμεση συνάρτηση με τα ζώα, ώστε να εξασφαλίζεται ιδανικό περιβάλλον διαβίωσης και διατροφής

³ Παπαθεοδώρου Αθ. κ.α.: Η κατάσταση και το μέλλον της αιγο-προβατοτροφίας στην ΕΕ και την Ελλάδα, Υπ.ΑΑΤ, Αθήνα, Νοέμβριος 2006

εντατικός τύπος εκτροφής, θα στηριχθεί σε βελτιωμένες φυλές, οι οποίες απαιτείται να είναι εγχώριες και τα ζώα να εκτρέφονται με παραδοσιακό τρόπο, προκειμένου το γάλα τους να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για παρασκευή φέτας και άλλων τυριών ΠΟΠ». Η γενετική βελτίωση πρέπει να είναι στοχοθετημένη ώστε να μην υπερβαίνει ορισμένα όρια, διότι τότε τα αποτελέσματα θα είναι αρνητικά, εξαιτίας κυρίως της αλλοιώσεως των ανθεκτικών χαρακτηριστικών των εγχώριων φυλών στους μιγάδες και των αυξημένων απαιτήσεων διατροφής και περιποιήσεων διασταυρωμένων ζώων⁴. Παράλληλα, η εντατικοποίηση επιβάλλει και την αύξηση κατανάλωσης περισσότερων συμπυκνωμένων ζωοτροφών (ουσιαστικά δημητριακά), θέμα που πρέπει να συνεκτιμηθεί πολύ προσεκτικά, διότι τα προϊόντα πρέπει να είναι όχι μόνο καλής ποιότητας αλλά και χαμηλού κόστους. Εξάλλου, είναι δεδομένη η ευαισθησία σε ασθένειες του εισαγόμενου γενετικού υλικού αιγο-προβάτων και η Χώρα έχει κακή εμπειρία επί του θέματος. Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα δεδομένα επιλογής γενετικού υλικού, σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις των συνθηκών εκτροφής και ευζωίας των αιγο-προβάτων, όπως ορίζονται από την ΕΕ, υποδεικνύουν, για την Ελλάδα τουλάχιστον, τύπους εκτατικής /ημιεντατικής, κατά περίπτωση, εκτροφής, στηριζομένους, σε σημαντικό βαθμό, όσον αφορά στη διατροφή και την κίνηση των ζώων, σε βοσκοτόπους πεδινούς ή ορεινούς ή ακόμη και σε τεχνητούς λειμώνες. Αυτός ο χαρακτήρας εκτροφής πρέπει να αποτελέσει στρατηγικό στόχο για τον κλάδο της αιγο-προβατοτροφίας, δεδομένου ότι εξασφαλίζει, παράλληλα με την κάλυψη των απαιτήσεων για ευζωία των ζώων (welfare) και προϊόντα παραδοσιακά, επώνυμα και πιστοποιημένης εκλεκτής ποιότητας. Η υιοθέτηση αυτού του στόχου σηματοδοτεί και τον τρόπο ανάπτυξης της αιγο-προβατοτροφίας και δημιουργεί υποχρεώσεις για άμεση λήψη μέτρων: **(i)** εξασφάλισης και διάθεσης στην αγορά κατάλληλου «ελληνικού» γενετικού υλικού, προκειμένου να ικανοποιηθούν ανάγκες των νέων, κυρίως, εκτροφέων, που επιθυμούν να επενδύσουν στον κλάδο και **(ii)** αυστηρού ελέγχου εισαγωγής καθαρόαιμων ξενικών φυλών προβάτων υψηλής γαλακτοπαραγωγής και της εφαρμογής αντικινήτρων για ίδρυση αιγο-προβατοτροφικών μονάδων υπερεντατικών συστημάτων εκτροφής, οι οποίες, ενώ δεν ευθυγραμμίζονται με τους κανόνες του welfare των ζώων, μπορεί να έχουν, στο μέλλον, δυσμενείς επιπτώσεις στην ταυτότητα του κλάδου και των προϊόντων του, κυρίως της φέτας.

Απαιτήσεις που αφορούν στην αειφορία του περιβάλλοντος: Με προσχεδιασμένες συνθήκες εκτροφής, η αιγο-προβατοτροφία δημιουργεί τη μικρότερη όχληση στο περιβάλλον, συγκριτικά με τους άλλους κλάδους της κτηνοτροφίας. Η εκτροφή αιγο-προβάτων συνήθως γίνεται σε στρωμνή από άχυρα και σπανιότερα σε εσχαρωτό δάπεδο. Και στις δύο περιπτώσεις, τα απόβλητα είναι στερεά και παραμένουν στη στρωμνή ή κάτω από την εσχάρα αρκετό διάστημα ώστε να ζυμωθούν και να διατεθούν για οργανική

⁴ Αληφακιώτης Θ.: «Η σημασία της αιγο-προβατοτροφίας για την Ελλάδα», Γεωργία – Κτηνοτροφία (αφιέρωμα «Αιγο-προβατοτροφία»), 10/1999.

λίπανση. Σύμφωνα με τους Κ.Ο.Γ.Π., σε περίπτωση που η κοπριά δεν διατίθεται άμεσα, πρέπει να αποτίθεται σε σωρό, ώστε να αποκλείεται η διήθηση νερών της βροχής από τον κοπροσωρό προς το έδαφος.

Η σύνδεση της αιγο-προβατοτροφίας με τους βοσκοτόπους είναι στρατηγικής σημασίας για την αειφορία τους. Οι βοσκοτόποι, συνολικής έκτασης 52 εκατομ. στρ., αποτελούν θεμελιώδη φυσικό πόρο του αγροτικού χώρου, υψίστης σημασίας για την ισορροπία του οικοσυστήματος στο οποίο ανήκουν. Οι βοσκοτόποι συνιστούν τη βάση για την εφικτότητα παραγωγής καλής ποιότητας αιγο-προβατοτροφικών προϊόντων, συμμετέχουν στην έκταση του δικτύου «NATURA 2000» και πρέπει να υπόκεινται σε καθεστώς προστασίας. Η σπουδαιότητα, αλλά και ο προβληματισμός της ορθής διαχείρισης των βοσκοτόπων έχει επισημανθεί από της συστάσεως του Ελληνικού Κράτους. Είναι ιδιαίτερα σύνθετο θέμα, εντάσσεται στον πολυλειτουργικό ρόλο των βοσκοτόπων και εξακολουθεί να παραμένει σήμερα χωρίς ουσιαστικές λύσεις⁵. Μελέτες ανάπτυξης και διαχείρισης συγκεκριμένων βοσκοτόπων, επιβεβαιώνουν συχνά την κακή σχέση βοσκοϊκανότητας / βοσκοφόρτωσης. Ίσως, μια καλή ευκαιρία για σημαντικές παρεμβάσεις και εφαρμογή πειθαρχίας στη διαχείριση των βοσκοτόπων παρουσιάζεται σήμερα με την «αποδέσμευση» του αριθμού των διατηρούμενων αιγο-προβάτων και των αντίστοιχων οικονομικών ενισχύσεων στους κτηνοτρόφους, προκειμένου, επιτέλους, να γίνει ορθολογική και προσχεδιασμένη αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού των βοσκοτόπων, με κύριο εργαλείο το σχέδιο διαχείρισής τους, μέσω, κυρίως, της ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας.

Η υιοθέτηση ενός προσχεδιασμένου συστήματος εκτατικής/ημιεντατικής εκτροφής αιγο-προβάτων, με βάση τη διατροφή και την κίνηση των ζώων σε βοσκοτόπους ή και τεχνητούς λειμώνες, πιθανόν να υστερεί σε ένταση παραγωγικότητας, αλλά μπορεί να προσφέρει εκλεκτά προϊόντα, τα οποία, με κατάλληλους χειρισμούς, έχουν τη δυνατότητα να επιβληθούν και να πετύχουν καλύτερες τιμές από τα συνηθισμένα ομοειδή προϊόντα του κλάδου. Πρόσφατες έρευνες προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της ποιότητας των ζωικών προϊόντων μέσω της ορθολογικής διατροφής των ζώων που τα παράγουν, επιβεβαιώνουν ότι καλής ποιότητας χόρτο βοσκής, με δεδομένη τη βιοποικιλότητά του, περιέχει ενώσεις (πολυφαινόλες, καροτίνη, βιταμίνη Ε, πολυακόρεστα λιπαρά οξέα κ.ο.κ.), οι οποίες, αφενός μεν επηρεάζουν θετικά τα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά των προϊόντων, αφετέρου δε ασκούν ευεργετική επίδραση τόσο στον οργανισμό των ζώων,

---

⁵ Βακάκης και Συνεργάτες ΑΕ, Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη: «Βελτίωση, εξοπλισμός ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση των βοσκοτόπων», Υπ. Γεωργίας, Αθήνα 2000.

όσο και στον άνθρωπο⁶. Με τέτοιες προϋποθέσεις, διασφαλίζεται, ταυτόχρονα, η παραγωγή ποιοτικών προϊόντων και η αειφορία του περιβάλλοντος.

Απαιτήσεις που αφορούν στο «ανθρώπινο δυναμικό» του κλάδου: Η επικρατούσα άποψη ότι μόνο «αγράμματοι» μπορούν να ασκήσουν το επάγγελμα του αιγο-προβατοτρόφου, ανήκει στο παρελθόν. Η εκτροφή αιγο-προβάτων, ακόμα και η πλέον εκτατική, απαιτεί πολυεπίπεδες εξειδικευμένες γνώσεις και ικανότητες. Η σχέση ανθρώπου – ζώου γενικά και, ειδικότερα, ανθρώπου – πρόβατου ή ανθρώπου – αίγας (διαφορετικός ο χαρακτήρας του προβάτου από την αίγα), έχει σημαντικές επιπτώσεις στη διαχείριση του ζωικού πληθυσμού, αλλά και στην παραγωγικότητά του. Η διαχείριση μιας αιγο-προβατοτροφικής μονάδας δεν εξαντλείται στην εκτέλεση όλων των τεχνικών και οικονομικών χειρισμών που υπαγορεύουν οι γνώσεις της βιολογίας, της τεχνολογίας και της οικονομίας, αλλά απαιτείται και η βελτίωση των σχέσεων ανθρώπου – ζώου προς κοινό όφελος και των δύο⁷.

Πέραν των απαιτήσεων της καλής σχέσης ανθρώπου-ζώου, που απορρέουν πλέον και από σχετικές αποφάσεις της ΕΕ, επισημαίνεται συνεχώς η αναγκαιότητα της συνεργασίας των κτηνοτρόφων μεταξύ τους, καθώς και με τις αρμόδιες Υπηρεσίες και Φορείς, προκειμένου να αντιμετωπισθούν σοβαρότατα προβλήματα παραγωγής, μετασυλλεκτικού χειρισμού, μεταποίησης και πώλησης των προϊόντων του κλάδου. Η «ομαδικότητα», ιδιαίτερα στον κλάδο της αιγο-προβατοτροφίας, είτε αφορά στην από κοινού προμήθεια βασικών εισροών και στη διαχείριση βοσκοτόπων, είτε στην συγκέντρωση και στην εμπορία των προϊόντων του κλάδου, είναι υποτυπώδης, πρακτικά ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα να υπάρχει σημαντική διαρροή δυνητικών εισοδημάτων των κτηνοτρόφων σε τρίτους και απομόνωση των κτηνοτρόφων, που καθιστούν το επάγγελμα ελάχιστα ελκυστικό. Ένα πρώτο βήμα συνεργασίας μπορεί να αποτελέσει η δημιουργία «διεπαγγελματικής οργάνωσης φέτας», της οποίας η έλλειψη σήμερα είναι πρόδηλη⁸. Η διεπαγγελματική οργάνωση μπορεί, αφενός μεν να εξασφαλίσει το πλαίσιο συζήτησης και διαιτησίας των προβλημάτων που ανακύπτουν μεταξύ κτηνοτρόφων, τυροκόμων και τυρεμπόρων (τιμές, ποιότητα γάλακτος κλπ) και αφετέρου να αποδειχθεί σημαντικός φορέας σχεδιασμού και εφαρμογής πολιτικής ανάπτυξης του κλάδου και υποστηρικτικός μηχανισμός σε θέματα τεχνικοοικονομικής – κτηνιατρικής υποστήριξης και εκπαίδευσης. Οι καινοτόμες μορφές συνεργασίας που έχουν προταθεί⁹, όπως είναι οι Ομαδικοί Χώροι Σταβλισμού (Ο.Χ.Σ), η από κοινού αξιοποίηση

⁶ Ζέρβας Γ.: «Εξελιξείς στον τομέα διατροφής των ζώων και η συμβολή αυτής στην ποσότητα και ποιότητα του παραγόμενου γάλακτος», Συμπόσιο EZE στα πλαίσια της ZOOTECHNIA, HELEXPO, Φεβρουάριος 2007.

⁷ Δελιγιώργης Στ.: «Η ανθρώπινη διάσταση της διαχείρισης προβατοτροφικής εκμετάλλευσης», Γεωργία – Κτηνοτροφία (αφιέρωμα στην «Αιγο-προβατοτροφία»), 10/1999.

⁸ Κ. Τσιμπούκας: «Το μέλλον της εκτροφής μηρυκαστικών, στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ», 22^ο Ετήσιο Συνέδριο, Σπάρτη, Οκτώβριος 2006

⁹ Βακάκης και Συνεργάτες ΑΕ, Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη: «Ομαδικοί Χώροι Σταβλισμού ποιμενικών αιγο-προβάτων, σε κατάλληλες περιοχές της Ελλάδας», Υπ. Γεωργίας, Αθήνα 2000.

της βοσκοϊκανότητας συγκεκριμένης έκτασης βοσκοτόπων κ.α., μπορούν να βοηθήσουν τους κτηνοτρόφους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά και με τον οικονομικότερο τρόπο τα προβλήματά τους. Τέτοιες μορφές οργάνωσης δημιουργούν, κατ' αρχήν, προϋποθέσεις λειτουργίας οικονομιών κλίμακας και εφαρμογής προγραμμάτων και μηχανισμών βελτίωσης της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων και των συνθηκών εργασίας των κτηνοτρόφων. Τα σημαντικότερα όμως πλεονεκτήματα τέτοιων συνεργασιών είναι ότι ο κτηνοτρόφος αισθάνεται ότι ανήκει σε «ομάδα», η κοινωνική του θέση αναβαθμίζεται, ενώ, ταυτόχρονα, εδραιώνεται η αμοιβαιότητα στην «ηθική» που διέπει τη **συμπεριφορά ανθρώπων** προς τα δύο άλλα υποσυστήματα του κυκλώματος παραγωγής, που είναι τα **ζώα** και το **οικοσύστημα των βοσκοτόπων**.

Είναι προφανές ότι, ενώ η αιγο-προβατοτροφία αποτελεί κλάδο παραδοσιακό, αλλά και με προοπτικές ανάπτυξης, η αδυναμία συνεργασιών των αιγο-προβατοτρόφων αποτελεί αδύνατο κρίκο και τροχοπέδη στην όλη προσπάθεια. Δεν είναι τυχαίο ότι η θέσπιση κινήτρων για τη δημιουργία πρωτοβάθμιων κτηνοτροφικών συνεταιρισμών, ειδικά στον κλάδο της αιγο-προβατοτροφίας, εντάσσεται στα όσα προτείνονται στο Νομοσχέδιο για την κτηνοτροφία, που ετοιμάζει το ΥΠΑΑΤ.

2. ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η αιγο-προβατοτροφία απαιτεί την πραγματοποίηση προσχεδιασμένων παρεμβάσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να ενταχθούν οργανικά/προγραμματικά στα πλαίσια τοπικού, περιφερειακού και εθνικού σχεδιασμού αναδιάρθρωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων (καλλιεργειών, βοσκοτόπων, εκτροφών και μονάδων μετασυλλεκτικού χειρισμού και πρώτης μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων). **Μια τέτοια προσπάθεια επιχειρεί το ΥΠΑΑΤ με τις μελέτες αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών στις Περιφέρειες της Χώρας και, κυρίως, με την πρόθεσή του να αξιοποιήσει τα όσα προέκυψαν από την ανάλυση, τη σύνθεση και τη διαβούλευση που έγινε για κάθε μία από τις δεκατρείς Περιφέρειες της Χώρας, ώστε να διαμορφωθεί τεκμηριωμένο πλαίσιο στόχων και παρεμβάσεων αγροτικής πολιτικής με τοπικές, περιφερειακές και εθνικές διαστάσεις**, απαραίτητο για την αποτελεσματική αξιοποίηση των οικονομικών πόρων της περιόδου 2007-2013.

Το σύνολο των προσχεδιασμένων παρεμβάσεων για την ανάπτυξη της αιγο-προβατοτροφίας, θα μπορούσαν, για την οικονομία της ανάλυσης, να ενταχθούν σε τρεις αλληλοεξαρτώμενους άξονες προτεραιότητας:

Πρώτος άξονας: **Εκπόνηση τεχνοκρατικά τεκμηριωμένου προγράμματος ανάπτυξης της αιγο-προβατοτροφίας** σε Εθνικό, Περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, ώστε να προκύψει στοχοθετημένος και μακροπρόθεσμος ποσοτικός και χωροταξικός προσδιορισμός της φύσεως και του μεγέθους των παρεμβάσεων: Ο σχεδιασμός της «αιγο-

προβατοτροφικής ανάπτυξης» πρέπει να λάβει υπόψη: **(i)** το εθνικό και το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον, στο οποίο διαμορφώνονται οι συνθήκες αγοράς των γεωργικών προϊόντων, **(ii)** τις διαθέσιμες υπηρεσίες τεχνικής και χρηματοδοτικής υποστήριξης του συστήματος της γεωργίας, **(iii)** το Κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο υποστήριξης της γεωργικής και της αγροτικής ανάπτυξης, όπως αυτό εκφράζεται με το "Ευρωπαϊκό Πρότυπο Γεωργίας"¹⁰ και το νέο θεσμικό πλαίσιο υποστήριξης της αγροτικής ανάπτυξης (νέα ΚΑΠ με τις αποδεδειγμένες και μη ενισχύσεις, ΕΠΑΑ, περιφερειακές υποδομές, άλλα καθεστώτα ενίσχυσης) , μέσω του οποίου θα καταστεί εφικτή η χρηματοδότηση του κόστους των έργων και παρεμβάσεων. Στα πλαίσια του θεσμικού αυτού πλαισίου και του γενικότερου σχεδιασμού για την οργάνωση του αγροτικού χώρου, το ΥπΑΑΤ σχεδιάζει χωρικά διαφοροποιημένες παρεμβάσεις στις αγροτικές περιοχές μειονεκτικών διαρθρώσεων, όπου χωροθετούνται, κυρίως, οι εκτροφές ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας, οι οποίες συνιστούν, για τις περιοχές αυτές βασική και γενικευμένη παραγωγική δραστηριότητα. Η έκθεση των αιγο-προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων στην αγορά απαιτεί την μετατροπή τους σε "επιχειρήσεις", υποχρεωμένες να προσαρμοστούν σε περιβαλλοντικούς περιορισμούς και να καταστούν τεχνικο-οικονομικά αποτελεσματικές, με την έννοια ότι θα παράγουν προϊόντα υψηλής ποιότητας με κόστος παραγωγής συμβατό με το σύστημα των τιμών της αγοράς, αλλά όχι, κατ' ανάγκη και εισοδηματικά αυτοδύναμες. Στην περίπτωση αυτή, η ποιμενική αιγο-προβατοτροφία πρέπει να συνδυάζεται και με συμπληρωματικές δραστηριότητες, ή με πρόσθετες κοινωνικές παροχές, ώστε να διασφαλίζεται μία ελάχιστη αποδεκτή οικονομική βάση του κτηνοτροφικού νοικοκυριού. Η δυσκολία προσαρμογής των μονάδων αυτών σε νέα πρότυπα οφείλεται και σε ενδογενείς περιορισμούς, όπως είναι: η συρρίκνωση και η γήρανση του πληθυσμού, ο μεγάλος αριθμός και η μεγάλη διασπορά των αιγο-προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων, η δυσχέρεια στην αξιοποίηση της βοσκήσιμης ύλης των βοσκοτόπων και στον εφοδιασμό με χονδροειδείς ζωοτροφές καλής ποιότητας και χαμηλού κόστους και οι δυσμενείς συνθήκες σταβλισμού. Επομένως, η βελτίωση του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας θα συμβάλλει σημαντικά στην ευημερία των τοπικών κοινωνιών των προβληματικών περιοχών της Χώρας και στην ελαχιστοποίηση των οχλήσεων στο περιβάλλον εάν διασφαλιστεί για βασική προϋπόθεση, που αφορά στον ελεγχόμενο σταυλισμό των ζώων. Η προϋπόθεση

---

¹⁰ Το πρότυπο αυτό έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- στηρίζεται σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις που είναι ή δύνανται να καταστούν τεχνικο-οικονομικά αποτελεσματικές, εντασσύμενες, με αμφιπλεύρου ωφελιμότητας εταιρικές σχέσεις, σε αγροδιατροφικές αλυσίδες, οι οποίες, με σταδιακά φθίνουσα υποστήριξη και με τις κατάλληλες τεχνολογικές και οργανωτικές προσαρμογές, πρέπει να καταστούν τεχνολογικά αυτοδύναμες και οικονομικά βιώσιμες και ανταγωνιστικές,
- εφαρμόζει μεθόδους παραγωγής φιλικές προς το περιβάλλον, ικανές να προσφέρουν προϊόντα ποιότητας, που ανταποκρίνονται στις επιθυμίες των καταναλωτών,
- περιλαμβάνει διαφοροποιημένες μορφές παραδοσιακής γεωργίας, οι οποίες είναι προσανατολισμένες στη διατήρηση/προστασία/προαγωγή της εικόνας της υπαίθρου και της ζωτικότητας των αγροτικών κοινωνιών,
- υποστηρίζεται από απλή και κατανοητή αγροτική πολιτική, η οποία καθιστά σαφές ότι οι δαπάνες που η ίδια συνεπάγεται δικαιολογούνται από τις υπηρεσίες τις οποίες η κοινωνία ζητά να προσφερθούν από τους γεωργούς.

αυτή απαιτεί την χωροθέτηση Οργανωμένων Χώρων Σταυλισμού (ΟΧΣ) αιγο-προβάτων, δυναμικότητας 10-15 κτηνοτροφικών οικοπέδων, για ανέγερση ισάριθμων ιδιωτικών ποιμνιοστασίων, συγκεκριμένων προδιαγραφών, από κτηνοτρόφους με ποίμνια των 150 έως 250 ζώων, οι οποίοι θα αγοράζουν ή και θα ενοικιάζουν, με μακροπρόθεσμες συμβάσεις, τα οικοπέδα και θα εντάσσονται στο καθεστώς «Σχέδια Βελτίωσης», προκειμένου να συγχρηματοδοτηθεί το κόστος ανέγερσης των ποιμνιοστασίων. Οι ΟΧΣ, που θα ανήκουν σε ομάδες κτηνοτρόφων ή/και σε ΟΤΑ, απαιτούν μικρή σχετικά έκταση η οποία πρέπει κατάλληλα να οργανωθεί και να ρυμοτομηθεί (κτηνοτροφικά οικοπέδα) και να διασφαλίζει πρόσβαση, υδροδότηση, ηλεκτροδότηση και βασικές υποδομές ψυχοσυντήρησης/αποθήκευσης του γάλακτος, αποθήκευσης συμπυκνωμένων ζωοτροφών (silos) και προληπτικής κτηνιατρικής περίθαλψης. Οι ΟΧΣ εξασφαλίζουν συνθήκες αύξησης της παραγωγικότητας των ζώων, βελτίωσης των συνθηκών εργασίας των κτηνοτρόφων, βελτίωσης της ποιότητας των προϊόντων και ελαχιστοποίησης των οχλήσεων στο περιβάλλον.

Δεύτερος άξονας: *Οργανική σύνδεση της ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας με τους βοσκοτόπους*, ώστε να καταστεί εφικτή η οργάνωσή της σε νέα σύγχρονα πρότυπα. Τα πρότυπα αυτά, για να ικανοποιούν τις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις, πρέπει να στηρίζονται: **(i)** στη βοσκήσιμη ύλη οργανωμένων βοσκοτόπων, κατά την θερινο-φθινοπωρινή περίοδο και **(ii)**, σε ελεγχόμενη συμπληρωματική διατροφή/διατήρηση, κατά την χειμερινό-εαρινή περίοδο, στους ΟΧΣ. Μία τέτοια οργάνωση προϋποθέτει την οριοθέτηση και νομοθετική διευθέτηση των θεμάτων που σχετίζονται με την ορθολογική χρήση των βοσκοτόπων και τη βελτίωση της παραγωγικής ικανότητάς των, ώστε τα ποιμνία κάθε ΟΧΣ να έχουν στη διάθεσή τους συγκεκριμένη έκταση βοσκοτόπων για προσχεδιασμένη και ελεγχόμενη βόσκηση, βάσει εγκεκριμένου διαχειριστικού σχεδίου, που θα λαμβάνει υπόψη την βοσκοϊκανότητα (απολήψιμη βοσκήσιμη ύλη) και την βοσκοφόρτωση (αριθμός ζώων, χρόνος βόσκησης, περιοδική βόσκηση). Μόνον έτσι οι βοσκότοποι θα αποκτήσουν αιφόρο παραγωγική λειτουργία, *οργανικά συνδεδεμένα, με ορισμένο αριθμό ποιμνίων, με ορισμένο σύστημα ελεγχόμενης βόσκησης και με προσχεδιασμένο σύστημα διαχείρισης.*¹¹

¹¹ Στο 5ο Πανελλήνιο Λιβαδοπονικό Συνέδριο με θέμα «Λιβαδοπονία Ξηροθερμικών Περιοχών», που πραγματοποιήθηκε στην Κρήτη το Νοέμβριο του 2006, υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Κρήτης, επισημάνθηκε ότι : **(i)** τα λιβάδια δεν είναι μόνο βοσκότοποι αγροτικών ζώων, άλλα φυσικά οικοσυστήματα πολλαπλών σκοπών, οπότε η διαχείρισή τους πρέπει να είναι ολοκληρωμένη και να βασίζεται στην ολιστική θεώρηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Ως εκ τούτου η ορθολογική τους διαχείριση καθίσταται αναγκαία προκειμένου να προστατευθούν και να αποτραπεί η υποβάθμισή τους, **(ii)** η προσχεδιασμένη βόσκηση των αγροτικών ζώων στους βοσκοτόπους είναι μία οικολογικής μορφής διαχείρισή τους και συμβάλλει στην αιφορία τους, **(iii)** η Χώρα μας διαθέτει πολύτιμα λιβαδικά οικοσυστήματα με υψηλή βιοποικιλότητα και παραγωγικότητα, τα οποία πρέπει να καταγραφούν και να διαχειριστούν σε αιφορική βάση, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διατήρησή τους, **(iv)** η Ελληνική Λιβαδοπονική Εταιρία πρέπει να δώσει έμφαση στην έρευνα των θεμάτων που σχετίζονται με τις επιπτώσεις των αναμενόμενων κλιματικών αλλαγών στα λιβάδια, στη βιολογική κτηνοτροφία και στις άλλες χρήσεις των λιβαδιών, όπως είναι η άγρια πανίδα, το νερό και ο αγροτουρισμός.

Η έκταση των βοσκοτόπων εκτιμάται σε 52 εκατομμ. στρέμματα, με αξιοποιήσιμη, σήμερα, βοσκήσιμη ύλη¹², θρεπτικής αξίας ίσης με εκείνη 1.500.000 έως 1.800.000 τόνων κριθής, χρηματικής αξίας 220 έως 260 εκατομμ. €. Η αξιοποιήσιμη βοσκήσιμη ύλη, με σωστή διαχείριση και βόσκηση, δύναται, να αυξηθεί σημαντικά. Πρόκειται, επομένως, για σημαντικούς φυσικούς πόρους, η αειφορία των οποίων διασφαλίζει την παραγωγή ενός συνδυασμού προϊόντων και υπηρεσιών μεγάλης ζήτησης (βοσκήσιμη ύλη, νερό, μέλι, βότανα, προστασία διαβρώσεων, τροφή/καταφύγιο θηραμάτων, αναψυχή, κλπ.)¹³

Τρίτος άξονας: Η οργανική σύνδεση της φυτικής παραγωγής με την αιγο-προβατοτροφία: Οι εκτροφές ποιμενικής αιγο-προβατοτροφίας, εάν οργανωθούν σωστά ως τεχνικο-οικονομικά αποτελεσματικές μονάδες, χρειάζονται, κατά την φθινοπωρινο-χειμερινή περίοδο σταβλισμού, διατροφή, με ζωοτεχνικά σωστά μίγματα και με χονδροειδείς ζωοτροφές. Λόγω εφαρμογής της νέας ΚΑΠ, αναμένεται περιορισμός της καλλιέργειας καπνού και βάμβακος, με συνέπεια να απελευθερωθούν εκτάσεις για την παραγωγή ζωοτροφών (μηδική, τριφύλλια, κριθάρι, βίκος, βρώμη, καλαμπόκι). Η εξέλιξη αυτή εκτιμάται ότι θα δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και, ειδικότερα, της αιγο-προβατοτροφίας.

Η προσχεδιασμένη κάλυψη των διατροφικών αναγκών της αιγο-προβατοτροφίας από την εγχώρια παραγωγή, προϋποθέτει αμφιπλεύρου ωφελιμότητας δεσμεύσεις σε τοπικό επίπεδο, μεταξύ αρδευομένων πεδινών περιοχών και ημιορεινών και ορεινών περιοχών, εις τρόπον ώστε, χωρίς μεσάζοντες, να δημιουργηθεί εταιρική σχέση μεταξύ αυτών που παράγουν τις ζωοτροφές και των αιγο-προβατοτρόφων, ώστε ν' αποφευχθούν οι μεταφορές χονδροειδών ζωοτροφών από μεγάλες αποστάσεις, οι οποίες αυξάνουν το κόστος και η έλλειψη χονδροειδών ζωοτροφών, σε τοπικό επίπεδο, που προσδιορίζει υπερβολική αύξηση των τιμών και, ως εκ τούτου, καθιστά ασύμφορη τη χρησιμοποίησή τους.

¹² Η παραγωγή βοσκήσιμης ύλης σε κιλά/στρέμμα εκτιμάται ως ακολούθως:

Κατηγορία βοσκομένων εκτάσεων	Έκταση	Κιλά/στρέμμα
Ποολίβαδα	17.000.000	300
Φρυγανολίβαδα	3.000.000	115
Θαμνολίβαδα	8.000.000	170
Δάση με θαμνώδη υπόροφο	13.500.000	120
Δάση με ποώδη υπόροφο	10.500.000	170
Σύνολο	52.000.000	-

¹³ Σήμερα, οι σχέσεις μεταξύ αιγο-προβατοτροφίας και φυσικού περιβάλλοντος, κυρίως στον ορεινό και ημιορεινό χώρο, είναι έντονα ανταγωνιστικές: **(i)** ποσοστό 25% των ορεινών και ημιορεινών εδαφών έχουν χάσει οριστικά την παραγωγική τους ικανότητα και 40% έχουν ουσιαδώς υποβαθμιστεί, **(ii)** ποσοστό 85% του αριθμού των μικρών μηρυκαστικών βρίσκονται σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας, **(iii)** σημειώνεται ανορθολογική βόσκηση, ως συνδυασμός υπερβόσκησης, εποχής και διάρκειας βόσκησης και είδος ζώων που βόσκουν.

Κωδικοποίηση των δυνατικών παρεμβάσεων: Οι προαναφερόμενες παρεμβάσεις κωδικοποιούνται σε τέσσερις ομάδες ως ακολούθως¹⁴:

(1) Υποδομές σταβλισμού, διατήρησης και διατροφής των ζώων¹⁵:

- (1.1) Ίδρυση Οργανωμένων Χώρων Σταβλισμού (ΟΧΣ) αιγο-προβάτων, με στόχευση την ελαχιστοποίηση των οχλήσεων στο περιβάλλον και τη δημιουργία προϋποθέσεων ποιοτικής/ποσοτικής βελτίωσης της παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων. Οι χώροι αυτοί πρέπει να είναι σε περιβαλλοντικά αποδεκτή απόσταση από οικισμούς, να διασφαλίζουν άνετη πρόσβαση, υδροδότηση, ηλεκτροδότηση, υποδομή διαχείρισης των αποβλήτων, εξοπλισμό αποθήκευσης συμπυκνωμένων ζωοτροφών, αποθήκευσης/ψυχοσυντήρησης του γάλακτος και βασικής προληπτικής κτηνιατρικής υποστήριξης και στοιχειώδη υποδομή διαχειριστικής υποστήριξης.
- (1.2) Σύγχρονα ατομικά ποιμνιστάσια συγκεκριμένων προδιαγραφών, ενταγμένα σε ΟΧΣ, που να διασφαλίζουν συνθήκες καλής διατήρησης των ζώων και χώρους αποθήκευσης των χονδροειδών ζωοτροφών για την περίοδο διαχείμασης.
- (1.3) Σύνδεση των ΟΧΣ με βασκοτόπους συγκεκριμένης έκτασης, κατάλληλα οργανωμένους (πρόσβαση, ύδρευση ζώων, στέγαστρα προστασίας κ.α.) και υποκείμενους σε υποχρεωτικής εφαρμογής στοχοθετημένο σχέδιο διαχείρισης, ώστε να διασφαλίζεται η επιθυμητή σχέση μεταξύ αξιοποίησης της απολήψιμης βοσκήσιμης ύλης (βοσκοϊκανότητα) και της βοσκοφόρτωσης, που προσδιορίζεται από τον αριθμό των ζώων που θα βόσκουν, από τον χρόνο παραμονής τους και από το σύστημα κυκλικής βόσκησης.
- (1.4) Προσχεδιασμένο τρόπο παραγωγής χονδροειδών ζωοτροφών από παραγωγούς περιοχών κατάντι των ΟΧΣ, ώστε έγκαιρα και αποτελεσματικά να γίνεται προμήθεια των απαραίτητων ποσοτήτων για ασφαλή διαχείμαση των ζώων.

(2) Υποδομές διασφάλισης της ποιότητας των προϊόντων:

- (2.1) Πολλαπλή συμμόρφωση, υποστηριζόμενη και από το Σύστημα Παροχής Συμβουλών

¹⁴ Μερικές από τις ρυθμίσεις που προβλέπονται στο Νομοσχέδιο του ΥπΑΑΤ για την κτηνοτροφία, όπως είναι ο έλεγχος/σήμανση των ζωοτροφών, η παραχώρηση από τους ΟΤΑ βοσκοτόπων σε κτηνοτρόφους, η αναθεώρηση του συστήματος κατάταξης των φυλών ζώων, που έχει σχέση με την κατοχύρωση της φέτας κ.α., υποστηρίζουν τις προτεινόμενες παρεμβάσεις.

¹⁵ Προσπάθειες απαιτούνται για: **(i)** Οργανωμένους Χώρους Σταβλισμού, **(ii)** μελέτες «βοσκοτόπων», **(iii)** εφαρμογή Συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης για παραγωγή πιστοποιημένων αιγο-προβατοτροφικών προϊόντων υψηλής ποιότητας (κρέας – γάλα), **(iv)** Μέτρα «βιολογικής κτηνοτροφίας» και νέα προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ, **(v)** ένταξη επενδυτικών σχεδίων στον Αναπτυξιακό Νόμο για εκσυγχρονισμό και, κυρίως, για ίδρυση σύγχρονων προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων, **(vi)** εκσυγχρονισμό μονάδων μεταποίησης/εμπορίας.

- (2.2) Εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης στην παραγωγή χονδροειδών ζωοτροφών και στην αξιοποίηση των βοσκοτόπων
- (2.3) Εφαρμογή προτύπων ολοκληρωμένης παραγωγής γάλακτος και κρέατος αιγο-προβάτων, με την καθιέρωση προτύπων AGRO για την αιγο-προβατοτροφία (ζωοτροφές – εκτροφή – σφαγή/τυποποίηση – διανομή/πώληση).
- (2.4) Βιολογική αιγο-προβατοτροφία
- (2.5) Παραγωγή προϊόντων ΠΟΠ, ΠΓΕ, κ.α.
- (2.6) Υποδομές μεταποίησης του γάλακτος σε γαλακτοκομικά προϊόντα και σφαγιοτεχνικές υποδομές.

(3) Υποδομές προμήθειας βασικών εισροών και εμπορίας των προϊόντων

- (3.1) Δημιουργία Ομάδων αιγο-προβατοτρόφων (με τη σύμπραξη γειτονικών ΟΧΣ ή πρωτοβάθμιων Συν/σμών κατά Νομό), για την προμήθεια των βασικών εισροών.
- (3.2) Δημιουργία Εμπορικών Κοινοπραξιών κατά Περιφέρεια ή Νομό, για την πώληση του γάλακτος, των αμνοεριφίων και των ζώων που αντικαθίστανται.

(4) Υποδομές έρευνας: Μία από τις σημαντικότερες πλευρές του κλάδου της αιγο-προβατοτροφίας είναι το γενετικό υλικό, δηλαδή οι φυλές που παράγουν τα προϊόντα του (γάλα και κρέας), προκειμένου να τηρηθούν οι υποχρεώσεις που αφορούν στην παραγωγή φέτας, όπως είναι: οι ντόπιες φυλές, ο παραδοσιακός τρόπος εκτροφής, γάλα με χαμηλό μικροβιακό φορτίο, ζώα απαλλαγμένα από λοιμώδη νοσήματα, σωστή αναλογία πρόβειου και αιγείο γάλακτος. Χρειάζεται έρευνα προκειμένου να μελετηθεί και να προσδιοριστεί ο άριστος συνδυασμός των παραγόντων που διασφαλίζουν την απόδοση των ζώων σε γάλα (ποσοτικά και ποιοτικά) μέσω στοχοθετημένων γενετικών βελτιώσεων και τρόπου διατροφής, ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και τα εισοδήματα των κτηνοτρόφων.

3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΙΚΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

Πρώτη προϋπόθεση: *Ανάκτηση της δανειοληπτικής ικανότητας των αιγο-προβατοτρόφων ώστε να καταστεί εφικτός ο εκσυγχρονισμός του εγκατεστημένου παραγωγικού δυναμικού, με στοχοθετημένο διακανονισμό του συνόλου των συσσωρευμένων οφειλών και άληκτων δανειακών υποχρεώσεών τους, εις τρόπον ώστε να προγραμματίσουν, στα πλαίσια του σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος, την επιχειρηματική τους δραστηριότητα, με χρηματο-οικονομικό κόστος συμβατό με την εφικτή αποδοτικότητα των εκτροφών τους.*

Δεύτερη προϋπόθεση: *Υπογραφή προγραμματικής συμφωνίας μεταξύ:*

- (i) της ΑΤΕ, ως εντολοδόχου του Ελληνικού Δημοσίου και άλλων Τραπεζών που θα ενδιαφερθούν για στοχοθετημένη και επιβλεπόμενη συγχρηματοδότηση του κόστους των παρεμβάσεων,*
- (ii) των εκλεγμένων εκπροσώπων των επαγγελματικών φορέων, ότι η στοχοθετημένη και επιβλεπόμενη χρηματοδότηση υπόκειται στην εκπλήρωση των ακόλουθων υποχρεώσεων:*
  - (1) Να ιδρύσουν αποτελεσματική Διεπαγγελματική Οργάνωση, ικανή, μεταξύ των άλλων, να εγκαταστήσει μηχανισμούς ποσοτικής, ποιοτικής και χρονικής προσαρμογής της προσφοράς στη ζήτηση, μέσω δικτύου αποτελεσματικής και συνεχούς πληροφόρησης, στην οποία θα έχουν άμεση πρόσβαση όλες οι μονάδες του κλάδου.
  - (2) Να προωθήσουν την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων μεταξύ των μονάδων του κλάδου ώστε να δημιουργηθούν ευνοϊκές οικονομίες κλίμακας στην προμήθεια των βασικών εισροών, κυρίως όσων αφορούν στην διατροφή και βελτίωση του παραγωγικού δυναμικού των ζώων, στη πώληση του γάλακτος και του κρέατος, με λίγες και αποτελεσματικές "αλυσίδες" συμβολαιακά διασυνδεδεμένες, ικανές να εφαρμόσουν σύγχρονες μεθόδους τεχνικού και χρηματο-οικονομικού management. Το τμήμα της αξίας των τελικών προϊόντων που δημιουργείται μέσα στην αιγο-προβατοτροφική εκμετάλλευση είναι πολύ μικρό. Μεγάλο μέρος της αξίας δημιουργείται από δραστηριότητες που προηγούνται της πρωτογενούς παραγωγής και πολύ μεγαλύτερο από δραστηριότητες μετά την πρωτογενή παραγωγή. Αποτελεί πρόκληση για τους εκπροσώπους των αιγο-προβατοτρόφων να αναλάβουν πρωτοβουλία για την οργάνωση και λειτουργία κυκλωμάτων προμήθειας κτηνοτροφικών εισροών και μετασυλλεκτικού χειρισμού, πρώτης μεταποίησης και πώλησης των προϊόντων, με κύριο σύνθημα την "οικοδόμηση εμπιστοσύνης", με την έννοια ότι καμία πλευρά δεν θα εκμεταλλευθεί τις αδυναμίες της άλλης, αλλά θα υποστηρίζει την άρση τους και με κύριο στόχο την ανακύκλωση μέρους των κερδών των κυκλωμάτων αυτών σε εισοδήματα.

- (3) Να κινηθούν προσχεδιασμένα προς δύο βασικές κατευθύνσεις: Η **πρώτη**, αφορά στην οργάνωσή της αιγο-προβατοτροφίας ώστε να παράγει προϊόντα που να ανταποκρίνονται στην αυξανόμενη κοινωνική ευαισθησία για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την παραγωγή προϊόντων ποιότητας και υγιεινών standards. Οι κτηνοτρόφοι πρέπει να πειθαρχήσουν σε νέα πρότυπα παραγωγής, με κύριες συνιστώσες τον έλεγχο της ποιότητας των προϊόντων, τη βελτίωση των συνθηκών σταβλισμού των ζώων και την ορθολογική αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού των βοσκοτόπων. Η **δεύτερη**, αφορά στην προβολή και καθιέρωση της ταυτότητας των προϊόντων που παράγουν, με σαφή αναφορά στις υπηρεσίες που ενσωματώνουν, ώστε να είναι εφικτή η σύγκριση τιμών μεταξύ απολύτως ομοειδών προϊόντων και τεκμηρίωση ότι οι αυξημένες τιμές προσδιορίζονται από το κόστος των πρόσθετων υπηρεσιών που ενσωματώνονται στο προϊόν, προκειμένου να ικανοποιηθούν ειδικές απαιτήσεις.¹⁶
- (4) Να διασφαλίσουν τις ερευνητικές διαδικασίες που απαιτούνται για την παραγωγή ζώων με στοχοθετημένο γενετικό δυναμικό, που να ικανοποιεί τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί στη βάση παραγωγής της φέτας και των άλλων προϊόντων αιγο-προβατοτροφίας που έχουν χαρακτηριστεί ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ. Ειδικότερα, κρίνεται αναγκαία η συστηματική διερεύνηση που αφορά: **(i)** στη σταθεροποίηση 4-5 τύπων ζώων (καθαρές φυλές ή διασταυρώσεις, ίσως και με ξενικές φυλές) για τα πρόβατα και τις αίγες, ώστε να διατηρείται ο χαρακτήρας «εγχώρια φυλή» και να εφοδιάζονται οι αιγο-προβατοτροφικές μονάδες με ζώα που προσαρμόζονται πληρέστερα στις συνθήκες των διαφόρων περιοχών της Χώρας και στο βαθμό εντατικοποίησης της παραγωγής που εφαρμόζεται στις εκτροφές, **(ii)** στη μεταποίηση του αιγείου γάλακτος για παραγωγή ειδικών τυριών, δεδομένου ότι σήμερα ποσότητες αιγείου γάλακτος εξάγονται σε γειτονικές χώρες – κυρίως Ιταλία, όπου μεταποιούνται σε τυριά «πολυτελείας», **(iii)** σε εξειδικευμένα θέματα διατροφής των ζώων, που έχουν άμεση σχέση με τα παραγόμενα αιγο-προβατοτροφικά προϊόντα, **(iv)** σε θέματα που αφορούν στην ίδρυση Οργανωμένων Χώρων Σταβλισμού αιγο-προβάτων, σε συνδυασμό με την ορθολογική αξιοποίηση και τη βελτίωση της βοσκοϊκανότητας των βοσκοτόπων, **(v)** στην προτυποποίηση ατομικών ποιμνιοστασίων, που θα ενταχθούν σε Οργανωμένους Χώρους Σταβλισμού, με προτυποποιημένες υποδομές κοινής χρήσεως.

---

¹⁶ Για παράδειγμα: Η κοινωνική απαίτηση για την προστασία "των δικαιωμάτων των ζώων", προσδιορίζουν αυξημένο κόστος παραγωγής. Η οριακή αυτή αύξηση του κόστους πρέπει να είναι μικρότερη από το αντίστοιχο οριακό έσοδο. Εάν αυτό δεν συμβαίνει και εάν οι αυξημένες δαπάνες απορροφούν ολοκληρωτικά το αποτέλεσμα των προσπαθειών για τη βελτίωση των κλασσικών παραμέτρων της παραγωγικότητας (γενετικό δυναμικό, διατροφή, οργάνωση πωλήσεων κ.α.), χρειάζονται ειδικοί χειρισμοί ώστε οι κτηνοτρόφοι να εισπράξουν τις αυξημένες δαπάνες όχι κατ' ανάγκη μέσω των τιμών.